

БЪЛГАРСКИ ЛИТЕРАТУРНИ МАРШРУТИ. ПЕРИПЕТИИ И УСПЕХИ НА ЕДНО СПОДЕЛЕНО ПОЗНАНИЕ

Любка Липчева-Пранджева
Университет Виена

1. За патоса

Погледнато отвън, от позициите на неспециалиста и незаинтересования потребител, хуманитарното познание съществува като равновесна, затворена в себе си система, достъпът до която е двойно затруднен: от вътрешноезиковия код, чието усвояване е степенувано (чрез предварителни бариери, но и чрез йерархии на посветеност, приключващи с нивото на „законодателите“ в съответната област) и от отложения в безкрайността хоризонт на реализацията му. И ако първото изглежда „естествена“, дори задължителна за всяка устойчива система нормативност, второто проектира доста странна етика. Отговорното отношение към релативността на хуманитарното познание включва предпоставянето на грешка или недоразумение (и не само от Карл Попър насам) и прави пряката му приложимост непредвидимо опасна. Ако дадена концепция за семейство (създадена чрез интердисциплинарната сговореност на социолози, психолози, философи и икономисти) си остане затворена в академичния дискурс, тя ще бъде натоварвана с отговорност единствено по отношение на диалога в този дискурс (е, вероятно и по отношение на персоналните академични кариери на съответните ѝ създатели). Ако изграждането на една диалектна карта (например на българския език от началните две десетилетия на XIX век) или на интерпретативен модел на текста на даден автор (Кръстьо Пишурка или Христо Ботев) не достигнат до образователния канон и педагогическата практика, те могат да „грешат“ само в своето на системата, а тя, от своя страна, разполага с инструментите на критиката и отложеността на времето да се „справи с грешките“ им или дори просто да ги забрави и подмине.

Всъщност тази странна етика по-лесно се демонстрира в обратната посока – през осъществената приложност. Известно е, че дори и когато просто „чете“, разбира актуалността, хуманитарното познание предлага алтернативата на търсена промяна. Когато обаче експлицитно прави заявка за тази промяна, нормативното уреждане на пътя към нея може да бъде въпрос на по-голям

или по-малък времеви интервал. Неслучайно прагматиката на спрялото познание (независимо от това дали става дума за обосновката на индивидуален поведенчески модел, на мащабни идеологически програми или политически практики) е разпознаваема в значима част от актуалните табути: *нетолерантност, авторитарност, тоталитарност*.

И така, поне за външния поглед, хуманитарното знание е в позицията на двойна отложеност, при която трудното постигане на дори първоначални нива на усвояване се обрича на почти задължителна неприложимост. Това означава дългосрочна инвестиция с нарастващ ангажимент и сигурен отрицателен баланс, преведено на езика на модерното пазарно мислене. Странно ли е тогава, че желаещите да се посветят на това познание катастрофално намаляват, че академични дисциплини като филологията например (защото за нея ни е болката) нямат шанс да предизвикат струпване на заинтересованост дори и ако устойчиво се преименуват според модерния сленг и съответно се „само“-дисквалифицират?¹⁾

Същевременно вътрешното, специализирано (професионално затормозено) наблюдаване открива нарастваща липса на компетенция в света на прагматиката. Филологическият недостиг например крещи отвсякъде: от рекламните билбордове, от червения химикал на „поправената“ домашна работа на детето ти, от подредеността на една музейна сбирка, от политически програми, от коментарите на водещ шоупрограма... Дали ежедневието е захвърлило филологическото познание като излишно (бавещо, затормозващо, претенциозно усложнено, неразбираемо и най-вече неефективно)? Дали пък филологическата грешка (добре, и аз зная, че всъщност става дума за херменевтичния кръг на преодолявано „погрешно разбиране“) все пак не е за предпочитане? Щеше ли да го има „Рибния буквар“, ако Петър Берон знаеше за предстоящото сбъркано квалифициране на прословутия кит от илюстрациите му като биологичен вид? Щеше ли „букварът с поучения“ да се превърне в „Рибния буквар“, ако езикът на академичното споделяне не беше възбудил огромния потенциал на въображението на аудиторията си?

В излишно или в неатрактивно се е превърнало филологическото познание?

Към описанието на патоса, задал атмосферата на работата по проекта „Живописна България. Български литературни маршрути“, остава да добавя само едно уточнение. Засечен през ежедневието на академичния живот във Варшава, Страсбург, Пловдив, Санкт-Петербург, София..., този патос не може и не бива да се разбира като „диагноза“, а още по-малко като „диагноза“ за българистиката в частност или за славистиката по-общо. Напротив, както диагнозите, така и оздравителните рецепти, крепящи се безспорно на спрялото/замръзнало знание, бяха отбягвани съзнателно и целенасочено. Свободата на експериментирането имаше своите прагматични ограничения (ще ги видим след малко), но не

и методологически спирачки. Въпросът „Можем ли да разкажем/поднесем/преведем аудиторните си занимания за максимално широк потребителски кръг?“ не боравеше с оперативни рамки на определенията за „академизъм“, „филология“, „българистика“, а и аудиторията навсякъде (в Австрия, Германия, Гърция, Украйна...) беше пъстра и културно различно устроена.

За да започнем отнякъде, формулирахме 5 основни въпроса, с които да се обръщаме към бъдещите си „спомоществователи“, спонсори, партньори.

Знаете ли защо

...въпреки че си имат Черно море, българите се идентифицират с планината?

...през XIX век кринолинът в България се нарича „малаков“?

...в България можеш да осиновиш книга?

... четенето е голямата страст на българите от 70-те години на XX век?

... в България има култ към бялата лястовица?

И доста самоуверено твърдахме: **Ние знаем**. Всъщност знаехме/вярвахме онова, което се превърна и в нашия общ слоган: „**Само споделеното знание е успешно знание**“.

Проектът

Заглавието „Живописна България“ принадлежи на Иван Вазов. То обединява пътеписите на българския автор, създавани през период от около 20 години, писани по различни поводи и публикувани в различни издания. Това „сводно издание“ е първият опит да се създаде цялостна литературна география на България, да се провокира въображението на читателя, да се наситят с приключението на мечтите абсолютно неутралните дотогава имена на българската картографията: *Искърски пролом, Белмекен, Мургаи, Костенец, Юмрукчал...*

Вазов знае, че преди *Венеция, Гренада, Париж* или *Женева* да се превърнат в задължителни позиции за европейската обща образованост, се е родил разказът за тях; прозвучало е словото, а самите топоними, дълбоко сраснали се с митичната му тъкан, постепенно са се превърнали в синекдоха на мита. Българският автор знае, че без разказа, пътуването е невъзможно, защото няма цел, а сетивата – напълно обезсилени, защото нямат тълковен речник за възприятията си. В една перспектива, изцяло обърната по отношение на европейската традиция²⁾, Вазовият сборник се стреми да изгради за своята (българска) читателска аудитория литературния образ на своето (България и нейната природа) като непознато/новооткрито/примамливо желано географско и културно пространство. Дали успява?

Тук ще си позволя да се включа в един отдавнашен спор на специалистите на Българското възраждане, поотшумял наистина, но пък и актуален на фона на настойчивите днешни очаквания за „Красива България“. *Не претоварваме ли Патриарха с прекалено много „начала“, сред които и началото на естетизацията*

на българското пространство, на пътеписното в неговата литературна постигнатост. Защо това начало да не е при Богоров например? Едва ли може да има съмнение, че да се конструира „Българското“ е свръхзадачата на възрожденската ни интелигенция и в този смисъл описването на родното пространство като „красиво“ (раеподобно) е един от ефективните инструменти за нейното реализиране. От друга страна, читателите на Вазовите пътеписи знаят, че българското в тези текстове може да се окаже твърде далеч от всяко подобие на рай и съответно болезнено некрасиво (преди всичко като оценъчна нагласа на наратора); че дори наситеният с патоса на възрожденската героика разказ за пренощуването на Юмрукчал (звездите на тъмносиньото небе, „бухтежът“ на водопадите, воят на вятъра... гласът на Ботев) не пропуска нито блаженото „похъркване“ на спътниците на поета, нито описанието на „вонливия“ способ на калоферци за определяне на височината на върха. Вазовата България е вълнуваща и когато е смешна; привлекателна и когато примитивното е ужасяващо живо в нея; великолепна в синьото на една „сипнала се зора“ и бароково „феерическа“, когато „инженерът поет Искърът“ е мечтал и творил из нея. Тази България е живописна не защото словото имитира четката, а защото словото естетизира всичко, до което се докосне, превръщайки го в разказ.

Нашият проект си постави амбициозната задача да снабди тъкмо тази „Живописна България“ с една допълваща перспектива – с помощта на литературните текстове (с помощта на гласовете на Яворов, Йовков, Радичков..., Г. Господинов, Т. Димова и т.н.) да създаде вече за чуждите читатели/посетители/туристи литературен атлас на приключенски и провокативно интересната, все още неизвестна България.

Предпоставената концепция на проекта гласи, че за разлика от всички разновидности на масовия туризъм не съществува усреднена фигура на потребител на културния туризъм, както не съществува и универсално „интересно“. За да е интересна, беседата за Храм-паметника „Александър Невски“ не може да бъде една и съща (колкото и високо да е нивото на превода ѝ), ако възприемателите ѝ са носители на религиозната култура на далечния Изток (например Китай), на протестантска Германия, на православните традиции на съседна Румъния или пък на Русия – родината на храмовия светец. И всяка от тези не само езиково, но и културно оразличени беседи несъмнено би спечелила, ако открие своя начин да обвърже разказа си със стиха на Далчев:

...на куполите златото помръква,
а най-подир и на самата църква
потъва бавно каменния кораб. ...

Създаването на такъв вариативен, насочен към конкретен ареал от потребители, атрактивен образ на българската култура предполага доста високо ниво на двустранна компетенция. Необходимо е не само да се познава спецификата на българската среда в диахронен и синхронен аспект, но и опитът на външния контекст (английски, френски, немски и т.н.), за да се активизират тъкмо него-

вите модели за интересно и привлекателно, високо ценено в модерния културен туризъм. Само подобно засрещане на перспективите на знание би могло да гарантира впоследствие успешна маркетингова стратегия на европейско ниво.

Филолозите българисти, преподаватели в различни академични центрове, и техните студенти несъмнено притежават тази сдвоена компетенция. Това обаче далеч не е достатъчно условие, необходимо е да се изгради и ефективен мост на сътрудничество между европейската българистика, българските университети, локалните културни центрове в България и българския туристически бизнес. Подобна задача е твърде мащабна и не би могла да се осъществи на нивото на отделен проект. За нас беше напълно достатъчно да демонстрираме потенциала, който би имал такъв мост на знаещите в различни сфери и на съгласуваните им усилия. Нашата цел беше да раздвижим не институциите, а личностите и готовността им за иновативно мислене.

1. Процесът на работа

Организационната структура на проекта се обляга на контактната мрежа, която лекторите по български език, командировани от Министерството на образованието в различни европейски университети, поддържат помежду си, но включва и преподаватели по български език и литература на самостоятелни договори в съответните университети: доц. Мариета Иванова-Гиргинова (Киев), д-р Генчо Банев (Атина), доц. Елена Гетова (Страсбург), доц. Благовест Златанов (Хайделберг), д-р Силвия Шиедлецка (Варшава) и проф. Любка Липчева (Виена). От българските университети особено активно участваха колегите от Пловдив (д-р Гергина Кръстева, доц. Владимир Янев) и доц. Николай Папучиев от Софийския университет. Всеки преподавател създаде своя работна група, която обхваща докторанти и студенти от специалността, изявили не просто интерес към проектната дейност, но и готовност да я вместиат доминантно в плановете си за 2015 година. С малки изключения (Хайделберг и Страсбург) съставът на групите, сформирани в края на януари, претърпя динамични промени и далеч не всички, предложили идеи за литературно пътешествие из България, се озоваха и във финалните списъци от месец юни на авторските колективи, създали свои литературни маршрути.

Тези маршрути са изцяло резултат на творческото решение на авторския колектив за избор на конкретна културологична призма, през която България да бъде представена на аудиторията от съответния чужд ареал. Параметрите за конструирането им бяха само най-общо зададени. Преди всичко пътуванията трябваше да са логистично издържани и съответно реално осъществими и пряко приложими в дейността на туристическия бранш. Авторите на маршрути трябваше ясно да очертаят в уводната част на своята разработка целевата група, към която се обръщат (възрастови, професионални, образователни и други специфики), както и да обосноват предполагаемия интерес на групата към създадения от тях продукт. Подобно изискване изглежда силно ограничително, но всъщност многообразието

от съчетаване на литературното с други сфери на българската култура (етнология, археология, архитектура, музика, изобразително изкуство и т.н.) допускаше доста широк спектър на заинтересовани туристи, за които художественият текст би могъл да бъде *успешен медиатор към персоналните им културни любопитства*.

Отделният маршрут трябваше да съдържа от 4 до 6 беседи (всяка с продължителност до 45 минути), съотнасящи български литературни текстове и/или културологична проблематика около тяхното функциониране с конкретни български топоси. Напълно свободна като избор, текстовата организация на всяка беседа можеше да комбинира богатите възможности на съвременната аудиовизуална техника и на интернет информацията с удоволствието от прекия сетивен контакт с реалността – с атмосферата на улици, къщи, музеи, природни забележителности и т.н. Задължителен елемент бе единствено включването на внимателно подбрани откъси от литературните текстове в оригинал и превод, а самото текстово разработване на маршрутите трябваше да се осъществи в две езикови версии: на езика на целевата група и на общия за всички работни групи български език.

Със сигурност и ръководителите на групи, и участниците не предполагахме застрашителното нарастване на обема на работата, с която се залавяме. Но пък и как да изчислиш, да заложиш предварително времеви параметри за лавината от любопитства: от авторското име към събитийността на/в текста, към контекстната му обвързаност с история, етнография, локалната памет за него, диахронните и синхронни варианти на превод, репликите в други изкуства като кино и театър, цитатите... Или обратно – от избрания топос към множеството литературни визии за него, времеви им разрез, диалога между тях, (не)преводимостта на митизма на топонима, чуждия/свой поглед към този топос... В края на юни не допускахме, че предстоящото изработване на вторите езикови версии също крие своите концептуални изненади. Можеш да предвидиш, че въпросът за избора на професионалните преводачи при превода на думи концепти като „себап“, „земляк“, „изгнаник“ и др. е в състояние да преначертае изцяло замисленото пътуване из България, но как да не се изненадаш, че сегашният ти избор за превод в позицията на коментатор и „водач“ (преди всичко на човек от днешния събитийен свят) също може да бъде менлив? Въпреки цялата теоретична подготвеност на екипа ти върху темата за пътуването като себепознание? Практиката на работенето с текста винаги се оказва „в повече“ по отношение на запаса от теоретични модели.

2. Конференцията

Едва ли ще изненадаш някого с основния принцип на организация на конференцията. Пътят, естествено. Нашата пътуваща конференция (13. 09 – 18. 09) обхващаше четири работни срещи, разпределени по маршрута *столицата – морето*: София, Пловдив, Велико Търново (Килифаревски манастир), Добрич (Балчик, Яйлата, Калиакра). Пътят ни не повтаряше нито една от траекториите на подготвените за конференцията литературни маршрути, но „засичаше“ поне един от включените в

тях топоси. Така проверката, на която подложихме собствената си работа, се удвои: по време на работните сесии презентациите на авторските маршрути бяха обстойно дискутирани от всички участници; по време на самото пътуване осъзнавахме предимствата, но и клопките на заложените от нас самите логистични решения.

Да организираш беседа за българските литературни превъплъщения на орфизма в галерия „Тракарт“ в Пловдив, е много атрактивен вариант, стига да си успял предварително да уредиш времева пролука в наситената културна програма на галерията. След пет часа път, дори и в комфортен автобус, не би трябвало да очакваш от гостите си висока концентрация и отзивчиво възприятие, щом и ти самият не си особено способен на това. Да говориш за анималистиката на Ем. Станев на поляна високо някъде в Еленския балкан, е несъмнено привлекателно решение, но и далеч по-стандартният избор за място като музея на Емилиян Станев във Велико Търново предлага сериозни предимства: атмосферата на града; оригинално изградената сбирка, в която пишещата машина на писателя „Ремингтон“ и пушката на ловеца продължават да съжителстват; модерната аудиовизуална техника на музея, а и изключителното гостоприемство на уредничката му д-р Радка Пенчева.

Да устроим нашата конференция като пътуваща, си имаше и още едно несъмнено предимство. Бих го определила като „рекламно-образователен“ ефект, стига колегите от екипа да не приемат подобно окачествяване като изява на прекален прагматизъм. За немалка част от участващите студенти българисти това пътуване беше първото преживяване на българското пространство като духовно. Доц. Вл. Янев (познавачът специалист, но и сладкостудумният гид) организира за всички разходка из литературния Пловдив, след която изборът за бъдещата културна столица на Европа (2019 г.) – поне за участниците от Варшава – значително повиши своята легитимност. В Габрово, пред Дома на хумора и сатирата, студентите от Атина се срещнаха „очи в очи“ с един от основните персонажи на своя пътепис за българските топоси на смешното. Във Велико Търново ни разходи по любимите си градски пейзажи доц. М. Иванова-Гиргинова и буквално ни превърна в околото на влюбения в Търново: „Погледнете оттук..., а сега ще ви покажа какво се вижда оттук...“. Маринела Паскалева и д-р Кремена Митева ни докоснаха до многоизмерната памет на Добрич за Йовков и Дора Габе, а археологът Добри Добрев очарова и студенти, и преподаватели с еднакво силното си пристрастие към историята на Българското средновековие и историята на световната рок музика. Пътуването осъществи предвидени (целенасочено вложени) срещи с „образователни обекти“ (например соцестетиката и нейния етнографизъм), но породи и свои собствени (извънпрограмни) засичания като: концерт в Античния театър и концерт на „Щурците“ в Летния театър на Добрич; гурме ресторант в центъра на столицата и крайпътното ханче с доста съмнителна слава; категоричния отказ на една софийска библиотекарка да до-

чака пристигането на нашия автобус цели 30 минути извън работното ѝ време и гостоприемно отворените врати на президентската институция и др.

Възможността по пътя, след вечеря, по време на разходките да разговаряме за всичко *видяно и чуто*, съвместно преживяно (шест дни, в които не английският беше в позицията на медиатор), е може би най-ценният обучителен ефект на пътуващата ни конференция. В един от тези разговори обсъждахме със студентите от Киев темите за предстоящите им магистърски работи. Не зная какво точно са избрали в крайна сметка, сигурна съм обаче, че за всички участници в конференцията палитрата на бъдещите им научни интереси значително разшири диапазона си.

3. Резултати и перспективи на проектната дейност

Нашият проект се осъществява под егидата на вицепрезидента на Република България – г-жа Маргарита Попова. Тя беше сред първите, които ентузиастично подкрепиха идеята и ние сме ѝ искрено благодарни, че веднага и без колебания постави въпроса: „Как можем да помогнем аз и хората от моя екип?“. Чувствахме тази подкрепа от първия момент и през цялото пътуване из България и затова приемахме уговорената финалната среща с вицепрезидента на 19 септември като форум за вътрешна равностойност. Дори подготвихме обобщаваща статистика, отразяваща фактологичната база на разработките ни: 15 маршрута; осем работни езика (английски, български, гръцки, немски, руски, полски, френски, украински); 58 включени автори (от Теодосий Търновски до Алек Попов, Г. Господинов, Ем. Дворянова и Галин Никифоров); 37 разгърнати топоса (градове, села, махали, природни обекти и резервати); кадри от 7 филма и 4 театрални постановки; множество позовавания на творби на композитори, художници, скулптори и т. н. Разбира се, колкото и да са „красноречиви“, числата все още не са разказ, не са и особена гаранция за успешна събитийност.

Несъмненият успех, който нашата пътуваща конференция постигна, беше в потвърждението на изходната теза на проекта. Струпванията на любопитства около едни и същи топоси разгърна богат, понякога дори вътрешнопротиворечив калейдоскоп от културологични визии за тях. За Ане Либиг (Хайделберг) и Татяна Володарска и Евгения Петик (Киев) София е несъмнената изходна позиция за културно запознанство с България. В техните маршрути стоте лица на столицата се разпръсват из старите фотографии и се събират обратно в черно-бялото на мемоарните откъси; в кафене „Македония“, сладкарница „Цар Освободител“ или кафене-бирария „Балкан“ се срещат неспокойните енергии на творческото, дискусиите раждат стихове, карикатури, архитектура... раждат се диaboличните текстове на 20-те, поетичните носталгии на 40-те, остротата на очакванията от 60-те години... – раждат свят, който тепърва, отново и отново ще бъде разпръсван и пресъздаван в мемоари и литературни фикции.

Двете литературни разходки из София (предназначени за украински и немски читатели/туристи) бяха концептуално и методологически значещо различни, но всъщност се засрещаха в най-важното си твърдение – като ур-

банистично пространство, София несъмнено е родена/въобразена и помнена през дискурса на литературата. В пътуванията на виенските маршрути обаче българската столицата бележеше съвсем други любопитства. За Ж. Дегенхарт тя беше свита до 65-а аудитория на Софийския университет – пространството на задочен спор на модернизма и постмодерното в два романа: „Отклонение“ на Бл. Димитрова и „Естествен роман“ на Г. Господинов. За М. Кръстев в софийския Музей на социалистическото изкуство започваше пътуване през света на социализма и неговите героико-патетични модели за човешко. И тук мемоарите (Митка Гръбчева, Веселин Андреев) опираха вече не в прераждащите енергии на фикцията, а в склонността ѝ към деструкции (Алек Попов) и в едно почти комиксово колективно спасяване от паметта за миналото.

За урбанистичното пространство многоизмерността е неизбежен, дори задължителен белег и в този смисъл софийските ни литературни разходки вероятно са твърде лесно постигнато „доказателство“ за успеха на проектната задача. Почти всяко засичане на топоси обаче демонстрираше своя тип културни „разночтения“. На френски Килифаревският манастир звучеше като „малкото пространство“ на обърнатото навътре, вгълбено ежедневие (доц. Е. Гетова, И. Арагон); на полски – манастирската лоза събуждаше остротата на философските сблъсъци между еретици и исихасти. Добруджа беше поетичен разказ за деянията на българското слово (доц. Вл. Янев); част от интеркултурния диалог *Дора Габе и Ян Каспрович* (Р. Рубай, Анж. Кошиерадска, П. Мачканова, Анж. Серек); текст-жена, при това текст, прелял в единство хубостта на Йовковите образи на жената на равнината (Д. Балашевич, Ел. Катина). Добруджа беше и последната спирка на може би най-оригиналната идея за пътеводител из българското – криминалния роман – белязана от огнения отблясък на една оранжева лисича опашка (д-р Г. Кръстева, М. Панова за романа „Лисицата“ на Г. Никифоров).

Дори повтореният и проверен в съвременното Вазов породи показателно разнообразни визии за „Живописна България“. Маршрутите на ежедневното и героичното (М. Цветкова, Д. Йовков) провокативно изпитваха възможността сегашната среща с Вазови места като Черепишкия манастир, село Челопек, Берковица и др. (местата на „автентичните“ баба Илийца и дядо Йоцо) да отключи у съвременника сходни творчески енергии. Гръцкият маршрут „В недрата на Родопите“ (Ан. Папагеоргиу, К. Базани) раздипляше стъпка по стъпка, през села и махали, от Белово към Доспат, пътуването на писателя като пътуване на днешната компетенция към езика, историята, фолклора, „поминька“ – към ежедневното и празничното битие на най-близките, на съседите от другата страна на границата.

Не бих искала нито да изброявам всички останали маршрути, нито да подбирам моменти от тях. Още повече че издателство „Аз Буки“ много щедро предложи да представи чрез своето научно-методическо списание „Български език и литература“ част от тях на българските читатели. Държа по-скоро да подчертая, че проектната работа не е приключила. Напротив, до изработването на пълноценен литера-

турен атлас „Живописна България“ (независимо дали окончателният продукт ще е представен чрез класическото книжно тяло или чрез интернет портал) има още поне два работни етапа. Естествено, броят на маршрутите би могъл да се увеличи, но по-важното е, че сегашните концепции могат да бъдат допълнително уплътнени с нови звена в самите тях. Необходимо е да се разтвори по-широко и езиковата, съответно културна палитра, като се засили както славянското присъствие, така и присъствието на съседите (сръбски, турски, румънски език). Първата и несъмнената необходимост обаче е от нови, съвременни преводи на класически български текстове. Свършеното дотук изигра ролята и на педантична „инвентаризация“ на преводите на българската литература, а резултатите от нея не бяха много радостни. С нас работиха професионални преводачи като Хана Карпинска (полски) и Илонка Георгиева (руски), но и много неща трябваше просто сами да свършим. На колежите от Атина им се наложи да превеждат фолклорни песни, откъси от цикъла „Хитър Петър“, разкази на Чудомир. Във Варшава Р. Рубай (с помощта на д-р С. Шиедлецка) подготви свой превод на „Възпоминание от Батак“, във Виена Ж. Дегенхарт преведе „Направи си сам бяла лястовица“ на Блага Димитрова, а почти всяка работна група откри преведени текстове, които просто са остарели и са непродуктивни за съвременния прочит. Преводаческото изкуство е може би най-яркото доказателство за ефективността на споделеното знание – идеалният превод (преводът като удвоено културно битие) е невъзможен, затова и процесът на превеждане трябва да бъде постоянно подновяван, да бъде диалогово разгръщане без прекъсване.

Перипетиите и успехите на нашия опит за споделено познание нямаше да се случат, ако не беше щедростта на личностите – на ръководители на институции, на колеги и приятели от академичната общност, на представители на туристическия бранш, на ентузиастични от български и чужди културни агенции. И тъкмо защото дължим много на личностите за позитивната енергия, която те вложиха в нашия проект, ще си позволя да ги изброя по реда на тяхното присъединяване към нашите литературни пътешествия: посланик Елена Шекерлетова, г-жа Маргарита Попова, вицепрезидент на Република България, адвокат Ева Радева, Детелина Николова, Борислав Петранов, проф. Запрян Козлуджов, посланик Красимир Минчев, Андрей Беленкий, Галин Георгиев, Елена Герчева, доц. Живко Иванов, доц. Тодор Радев, Венета Табакова. Благодарим ви. Помогнахте ни да разкажем за академичното познание като за вълнуващо приключение, до което си струва да се докоснеш и което всеки има възможност да съпреживее.

БЕЛЕЖКИ

1. Филолозиите най-често се свеждат до приложни лингвистики, а приложните лингвистики – до езикови курсове, едва-едва достигащи до нивото на В2 в обучителните си програми. Въвеждането на Европейската езикова рамка несъмнено създаде порядък, но направи възможно и още нещо – оказа се, че невладеене-

то на един език също си има нива. От ниво А1 (нито четеш, нито говориш, нито разбираш), през А2 (ограничено четене, говорене, разбиране или казано през българския идиом: колкото с висока сигурност „да си изядеш боя“), та чак до В1 (когато пак би могло да ти се случи същото, но поне навреме го разбираш).

2. Колкото и да е затруднено дефинирането на комплексен жанр като пътеписа, движението на наратора от близкото и родното към далечното и чуждото (непознато и затова изпитващо и възпитателно) си остава негов доминантен диференциращ признак (Вж.: Bausinger, H. u.a. *Reisekultur. Von der Pilgerfahrt zum modernen Tourismus*. München, 1991).

BULGARIAN LITERATURE ROADS. CHALLENGES TO AND ACHIEVEMENTS OF A SHARED COGNITION

✉ **Prof. Dr. Lyubka Lipcheva-Prandzheva**

Department of Slavonic Studies

University of Vienna

Spitalgasse 2, Hof 3

1090 Wien, Austria

E-mail: ljubka.lipcheva@univie.ac.at